

تبیین مؤلفه‌های اندیشه سیاسی امام خمینی (ره) در هشت سال دفاع مقدس

محمد رحیم عیوضی^۱ و ملیحه حاجی حسن^۲

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱۰/۲۱

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۸/۲۴

چکیده: یکی از مهم‌ترین مسائلی که بیش از هشت سال، تمام ارکان جمهوری اسلامی را تحت شعاع قرار داد و تبدیل به مسئله سیاسی جهان شد، مسئله دفاع مقدس بود که با مدیریت و رهبری هوشمندانه امام خمینی (ره)، این بحران در جهت مصالح کشور و اهداف انقلاب کنترل و هدایت شد. شناسایی مؤلفه‌های مدیریتی در اندیشه سیاسی دفاع مقدس امام (ره) بسیار حائز اهمیت است. در این راستا نویسنده با مبانی جهاد و فداکاری در احکام صریح اسلام و الگوی مبارزات پیامبر (ص) و امیرالمومنین (ع) در انواع جنگ و جهاد و با استفاده از روش تحلیل اسنادی و گردآوری داده‌ها به صورت فیش‌برداری از کتب و مقالات و اسناد موجود، در پی پاسخ دادن به این سوال است که مؤلفه‌های اندیشه سیاسی امام خمینی (ره) در هشت سال دفاع مقدس چیست؟ بر این اساس یافته‌ها نشان از آن دارد که تکنیک‌های اندیشه سیاسی امام (ره) در طول دفاع مقدس باعث حیات دوباره نظام جمهوری اسلامی شد و آن را از تهدید به مهم‌ترین فرصت تبدیل نمود. لذا ایشان با استفاده از مؤلفه‌های انسجام، قدرتمندسازی ملی، اقتدار بین‌المللی که برگرفته از مبانی توحیدی بود، توانستند فرآیند جنگ را از شرایط بحران‌زده سیاسی به اوج سرافرازی و اقتدار تبدیل کند.

واژگان اصلی: دفاع مقدس، قدرتمندسازی، قدرت نظامی، مدیریت دفاعی امام خمینی (ره).

مقدمه

در چنین جهانی، اندیشه‌ها و اقدامات بر پایه جهان بینی انسان، از پیرامونش تکامل یافته و به صحنه عمل پا می‌گذارد و ظرفیت‌هایی برای نسل آینده فراهم می‌کند. در نتیجه درک از آینده در مقیاس‌های مختلف، در فرآیند حرکت جامعه بشری ظهور می‌یابد. ماهیت حکومت اسلامی ایران، نخستین تجربه مدیریت حکومتداری بر مبنای شعائر اسلامی پس از ۱۴ سده در همه سطوح، باعث شگفت‌زدگی جامعه جهانی شد. منبع این الگوی مدیریتی، برخاسته از مکتب توحیدی اسلام و همچنین با الگوبرداری از نمونه حکومت پیامبر اکرم (ص) و امیرالمومنین علی (ع) بود. انقلاب اسلامی ایران به رهبری امام خمینی (ره) توانست نظام سیاسی جدید و قدرتمندی را در عرصه بین‌المللی بنا کند و استقلال ماهیت این نظام را در جهت‌گیری‌های استکبارستیزی به اثبات برساند. لذا محدوده استقلال سیاسی جمهوری اسلامی ایران در ساختار نظام بین‌المللی، بدون وابستگی و در چارچوب اسلام توسط رهبری امام خمینی (ره) شکل گرفت.

استقلال‌خواهی هر ملتی با سلطه‌جویی دولت‌ها و ملت‌های دیگر همواره در معرض تهدید قرار دارد. هر اندازه کشوری قدرتمند باشد، به همان میزان استقلال سیاسی کشورهای دیگر در معرض تهدید آنان قرار می‌گیرد (قادری، ۱۳۹۵: ۲۹۳). لذا خوداتکایی و خودباوری ملی، مقوله‌ای است که باعث ایجاد پویایی نظام در عرصه فرهنگ روابط بین‌المللی می‌شود و کشورهای انقلابی را از آشوب و سردرگمی جهانی به ثبات می‌رساند. برجسته‌سازی، کلی‌گویی، بزرگ‌نمایی و برچسب زدن از ابزارهایی است که دولت‌های استعماری برای تضعیف روحیه سلحشوری و خودباوری ملی این‌گونه کشورها استفاده می‌کنند و درصدد براندازی نظام نوپا هستند. البته در بسیاری موارد این کشورها با تهدیدات نظامی خارجی نیز روبه‌رو می‌شوند که در صورت توان بالای خوداتکایی نظامی می‌توانند انقلاب و نظام خود را محافظت کنند (عیوضی و هراتی، ۱۳۹۱: ۲۰۰-۱۹۸).

خودباوری و خوداتکایی در شناخت قدرت جمهوری اسلامی، بیشترین سهم را در شیوه نظرات امام خمینی (ره) در فضای بین‌المللی و در دوران تثبیت نظام دارا بود. ایشان با هوشمندی ضرورت شناخت دسیسه‌های توطئه‌گران خارجی را مورد تأکید قرار دادند و انسجام در زمینه‌های مختلف بین‌المللی را از وظایف مردم و مسئولین دانستند و غفلت از این موضوع را فاجعه‌انگیز شمردند. ایشان در مواجهه با دسیسه‌های مختلف بیگانگان مانند جنگ رژیم بعث

عراق علیه ایران، مسئله حقوق بشر، تهاجم رسانه‌ای و انواع تحریم‌ها، الگوی مدیریت اسلامی - عقلانی را انتخاب کرده و شیوه مناسب با هر کدام از این موانع را بر اساس بینش توحیدی و الهی که با اقتباس از قرآن و احادیث ائمه بود اتخاذ نموده و به کار بستند. ایشان توانستند سکان نظام را در سرزمین ایران اسلامی محکم کنند.

در این راستا نویسندگان با مبانی جهاد و فداکاری در احکام صریح اسلام و الگوی مبارزات پیامبر (ص) و امیرالمومنین علی (ع) در انواع جنگ و جهاد و با استفاده از روش تحلیل اسناد و گردآوری داده‌ها به صورت فیش‌برداری از کتب و مقالات و اسناد موجود، در پی پاسخ دادن به این پرسش هستند که مؤلفه‌های اندیشه سیاسی امام خمینی (ره) در هشت سال دفاع مقدس چیست؟ چرا که تکنیک‌های اندیشه سیاسی امام (ره) در طول دفاع مقدس باعث استحکام و ثبات نظام جمهوری اسلامی شد و آن را از تهدید به مهم‌ترین فرصت تبدیل نمود. ایشان با استفاده از مؤلفه‌های انسجام، قدرتمندسازی ملی، اقتدار بین‌المللی که بر گرفته از مبانی توحیدی بود، توانستند فرآیند جنگ را از شرایط بحران‌زده سیاسی به اوج سرفرازی و اقتدار تبدیل کند.

چارچوب نظری پژوهش

۱- تعریف مفاهیم

دفاع مقدس: «ملت بزرگ ایران به پیروی از اولیای عظیم‌الشان اسلام، این دفاع مقدس را آغاز نموده و در انجام آن و رسیدن به هدف‌های اعلای قرآنی جان و مال را داوطلبانه فدا کرده و آنچه وظیفه الهی بود به‌طور شایسته انجام داده است و بحمدالله تعالی قدم‌های بزرگی در راه شناساندن اسلام الهی و محمدی - صلی الله علیه و آله و سلم - برداشته است. گرچه وجودهای عزیز و ارزشمندی را از دست داده است، لکن ارزش‌های بالاتر و والاتری به دست آورده و آن رضای خداوند متعال است و چه چیز می‌تواند از آن بالاتر باشد» (امام خمینی (ره)، ۱۳۷۹، ج ۱۹: ۴۹۷).

توانمندسازی: نخستین تعریف از اصطلاح توانمندسازی به سال ۱۷۸۸ برمی‌گردد که در آن توانمندسازی را به عنوان تفویض اختیار در نقش سازمانی خود است. این اختیار بایستی به فرد اعطا یا در نقش سازمانی او دیده شود. توانمندسازی به معنی اشتیاق فرد برای مسئولیت،

نخستین بار به طور رسمی به معنی پاسخگویی تفسیر شد. گروف در سال ۱۹۷۱ به تعاریف رایج فرهنگ لغت از توانمندسازی اشاره می‌کند که شامل تفویض قدرت قانونی، تفویض اختیار، واگذاری مأموریت و قدرت بخشی است. به نظر راپلی توانمندسازی یک مفهوم، یک مجموعه از رفتارها و یک برنامه سازمانی است. توانمندسازی به عنوان مفهوم، اعطای اختیار تصمیم‌گیری به مرئوسان؛ به عنوان مجموعه رفتارها، سهیم کردن گروه‌های خودگردان و افراد در تعیین سرنوشت حرفه‌ای خود و به عنوان برنامه سازمانی، اعطای فرصت بیشتری برای آزادی، بهبود و به کارگیری مهارت‌ها، دانش و توان بالقوه نیروی کار، در جهت خیر و صلاح خود و سازمان‌شان معنا می‌شود (پاک‌طینت و فتحی‌زاده، ۱۳۸۷: ۳۴).

قدرت نظامی سخت: قدرت دارای تعاریف گوناگون است ولی در اصطلاح به نیروهای نظامی هر کشور، قدرت سخت می‌گویند. قدرت نظامی به عنوان مؤلفه اصلی قدرت سخت به مجموع نیروهای مسلح، تجهیزات، متون و آمادگی‌های یک دولت نظر دارد (عسگری، ۱۳۹۳: ۱۰). در نتیجه هر کشور که در طلب قدرت برتر است، ناچار باید بودجه و منابع زیادی را صرف توسعه ابزار و تسلیحات نظامی کند (Alice, 1989: 110). عنصر قدرت نظامی باعث بازدارندگی از اندیشه تجاوز و تهاجم می‌شود. مؤلفه‌های قدرت سخت در دو سطح کیفی و کمی مورد بررسی قرار می‌گیرند. برای مثال در ابعاد کمی می‌توان آمار جنگ افزارهای برتر را مورد توجه قرار داد، ولی در سطح کیفی عواملی مانند مهارت نیروی انسانی، آموزش نظامی، رهبری سیاسی و ساختار نظامی مورد ارزیابی قرار می‌گیرد (عسگری، ۱۳۹۳: ۱۰۲).

۲- پیشینه تحقیق

در رابطه با مسئله دفاع مقدس در منظومه فکری سیاسی امام‌خمينی(ره)، تاکنون مقاله علمی مستقلی منتشر نشده است. البته برخی از نویسندگان اشاره‌هایی نموده‌اند. به عنوان مثال، شعبانی (۱۳۹۴) در مقاله خود با عنوان «طراحی و تدوین الگوی فرهنگ دفاع مقدس»، به تعیین جزییات فرهنگ دفاعی و شاخص‌ها و الزامات مرتبط با آن در اندیشه امام(ره) پرداخته است. ارجینی (۱۳۹۴) در مقاله‌ای با عنوان «راهبردهای امام‌خمينی(ره) در مدیریت دفاع مقدس»، به راهبردهای امام(ره) اشاره دارد، ولی اندیشه امام(ره) در مورد دفاع مقدس و ابعاد آن

را بررسی نکرده است. غفاری و افضلیان (۱۳۹۰) در کتابی با عنوان «گفتمان ایثار و شهادت در انقلاب اسلامی»، به بررسی جایگاه ایثار و شهادت در اندیشه سیاسی امام خمینی (ره) و نسبت بین تکلیف و فرهنگ شهادت در طول انقلاب را مورد بحث قرار داده‌اند. البته در موضوع دفاع مقدس کارهای گوناگونی انجام گرفته ولی مقاله حاضر از حیث کاربردی‌ترین اندیشه سیاسی امام (ره) در طول دفاع مقدس و همچنین نگاهی منظومه‌ای به ابعاد مختلف آن، پژوهشی نو به شمار می‌آید.

۳- مبانی نظری

مبانی دفاع در اسلام

در فرهنگ اسلام منشأ قدرت از طرف خداوند متعال است و قدرت‌های دیگر ناشی از قدرت خداوند به شمار می‌رود. در واقع قدرت یکی از امانت‌های الهی است که به سوی صاحبان قدرت در کاربردی‌ترین وظیفه‌گرایی منظور شده تا بتوانند انجام وظیفه کنند. قدرت از دیدگاه قرآن و احادیث در دو سطح مادی و معنوی شکل می‌گیرد. قدرت مادی در قرآن به صورت آماده کردن تمام قوت و منابع است. منابع طبیعی در احادیث و سنت پیامبر (ص) قدرت مشخص شده است. «اعدو لهم ما استطعتم...» (انفال/۶۰). یعنی آماده کنید برای ایشان (دشمن) آنچه استطاعت دارید، از قدرت (منابع) و از اسبان و در ادامه علت کسب چنین نیروی نظامی فعال را ترساندن دشمن مطرح می‌کند تا آنان را از تجاوز بازدارند. در سنت نبوی مشاهده می‌کنیم ایشان بعد از تشکیل حکومت در مدینه، دستور آموزش رزمی به مسلمانان را می‌دهد و آنان را ترغیب به جنگاوری و دانش‌آموزی توأمان می‌نماید؛ چرا که وجود نیروهای نظامی قوی و مجهز می‌تواند جامعه اسلامی را به سوی امنیت سوق دهد و دفاع از وطن و دین از شاخص‌های مهم مسلمانان قرار گیرد. «حملو بصائرهم علی اسیانهم» (نهج البلاغه، خطبه ۱۵). یعنی شمشیر زدن نیروهای نظامی اسلام از روی بصیرت و عقیده بود. در جنگ تحمیلی نیز تحمل سختی‌ها و صبر و خودباوری رزمندگان توانست بزرگترین حماسه اسلامی را رقم زند (هاشمیان فرد، ۱۳۹۶: ۴۶-۴۷). در فلسفه سیاسی اسلام تکلیف به وظایف در ابعاد فردی و اجتماعی نقش گرفته و برای آن دلایلی مطرح می‌شود. قرآن در بُعد اجتماعی وجدان کاری را در تکلیف جهاد این‌گونه بیان می‌کند: «فَمَنْ خَافَ مِنْ مَوْصِلٍ جَنَفًا

أَوْ إِثْمًا فَأَصْلَحَ بَيْنَهُمْ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ». علامه طباطبایی در تفسیر آیه «وَمَنْ جَاهَدَ فَإِنَّمَا يُجَاهِدُ لِنَفْسِهِ إِنَّ اللَّهَ لَغَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ» (عنکبوت/۶) مجاهده را مبالغه در کوشش معنا کرده و کوشش و جهد را به معنای به کار بستن تمام قدرت. پس می‌توان گفت مجاهدت یعنی به کار بستن تمام درجه قدرت و طاقت (نادری و حاجی حسن، ۱۳۹۵: ۹۸).

دیدگاه امام خمینی (ره) درباره دفاع مقدس

در یک طبقه‌بندی کلی، مهم‌ترین تکنیک‌های بحران را می‌توان در اصول زیر دسته‌بندی کرد. تکنیک انضباطی، روانی، مدیریت شناور، پیشگیرانه، استقرار بحران، جریان‌سازی، تکنیک رسانه‌ای و افزایش اعتبار از مهم‌ترین این ابعاد است. یکی از مهم‌ترین مسائل در بُعد بین‌المللی که بیش از هشت سال، تمام ارکان جمهوری اسلامی را تحت شعاع قرار داد و تبدیل به مسئله سیاسی جهان گردید، دفاع مقدس در مقابل رژیم بعث عراق بود که با مدیریت و رهبری هوشمندانه، امام خمینی (ره) این بحران در جهت مصالح کشور و اهداف انقلاب کنترل و هدایت شد. تکنیک‌های مدیریتی امام (ره) در طول دفاع مقدس باعث استحکام و ثبات نظام جمهوری اسلامی شد و آن را از تهدید به مهم‌ترین فرصت تبدیل نمود. لذا ایشان با استفاده از مبانی جهاد و فداکاری در احکام صریح اسلام و الگوی مبارزات پیامبر (ص) و امیرالمومنین علی (ع) در انواع جنگ‌ها و جهاد در صدر اسلام توانستند فرآیند جنگ را از شرایط بحران‌زده سیاسی به اوج سرافرازی و اقتدار تبدیل کند. ظهور دفاع مقدس پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران، نقش‌های بسیاری در تثبیت نظام، افزایش اقتدار بین‌المللی، انسجام ملی، صدور انقلاب و... داشت. نقش امام خمینی (ره) به عنوان رهبر و بنیانگذار نظام و فرماندهی کل قوا بسیار مورد توجه است.

دیدگاه رهبری آیت‌الله خامنه‌ای در دفاع مقدس

مهم‌ترین ظرفیت‌های دستیابی به موفقیت در ایران را باید در موقعیت سرزمینی و تاریخی، موقعیت زبانی و فرهنگی، مکتب اسلام، مشروعیت قانونی و مردمی جستجو کرد. اما در میان همه این عوامل مهم‌ترین عنصر نقش‌آفرین در تجمیع این موارد، قدرت بی‌نظیر ولایت فقیه و رهبری حضرت امام (ره) می‌باشد. در عین حال که زمینه‌های همگرایی فراوان در ایران

وجود دارد، شرایط فرهنگی، جغرافیایی و سیاسی ایران نیز به گونه‌ای است که همیشه امکان ایجاد رخنه، برای نفوذ دشمن در آن فراهم است (نائینی، ۱۳۸۸: ۶۸). مقام معظم رهبری در این رابطه می‌فرماید: «... دستاوردهای عظیم انقلاب اسلامی در پرتو برکت معنوی وحدت حاصل آمده است و استمرار وحدت نیز عامل پویایی و ثبات نظام است؛ همیشه به برکت اتحاد کلمه توانستیم بزرگترین موانع را از سر راه خود برداریم...» (قتبری و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۹۹). از دیدگاه مقام معظم رهبری برخی از عوامل بیشترین نقش را در دفاع مقدس داشته‌اند:

الف) روحیه ایثار و شهادت: فرهنگ ایثارگری و جهاد و شهادت را که ریشه در مکتب عاشورا دارد می‌توان فرهنگ بومی انقلاب اسلامی دانست که بارها کارآمدی خود را در عرصه‌های مختلف به اثبات رسانده است. این فرهنگ که مهم‌ترین تجلی آن را در دوران دفاع مقدس شاهد بودیم، از منظر رهبری از مهم‌ترین مؤلفه‌های قدرت ملی به شمار می‌رود: «امروزه دشمنان کمین گرفته نظام اسلامی ما با شیوه‌های گوناگون برآند که رونق جهاد و شهادت را در چشم مردم، به خصوص جوانان و به ویژه دانشجویان بشکنند. توصیه اینجانب به شما دانشجویان عزیز و همه جوانان عزیز این کشور آن است که این عامل قدرت ملی و شاخص ایمان خالصانه را از دست ندهید و آن را بزرگ بشمارید» (پیام مقام معظم رهبری به ششمین یادواره شهدای دانشجوی استان لرستان، ۱۳۸۱/۱۱/۲۹).

ب) دفاع و جهاد: جهاد نوعی خاص از جنگ و نبرد مسلحانه است که از یکسو حالت تدافعی در مقابل تجاوز نظامی بیگانگان داشته و از سوی دیگر مطابق با هنجارهای دینی پذیرفته شده در یک جامعه و دارای ارزش دینی و اجتماعی است. مانند جنگ به منظور دفاع از خویش (دفاع مشروع) در مقابل متجاوزین به دین، جان و مال خود و بستگان یا مملکت و نیز به منظور دفاع از مظلومین عالم (متقی و اشتریان، ۱۳۸۰: ۱۲۹). مقام معظم رهبری در این رابطه می‌فرماید: «هر ملتی که در دنیا به جایی رسیده، به خاطر عزم و اراده و ایستادگی و سینه سپر کردن و سر را بالا نگه داشتن بوده. بعضی از ملت‌ها این توان را ندارند، اما آن ملتی که به اسلام، قرآن و وعده خدا معتقد است، این توانایی را دارد. ملت ایران این توان را پیدا کرد، لذا آنچه در ایران دیده شده، این بود که همه وارد میدان شدند و تحرک پیدا کردند» (بیانات رهبری در جمع بسیجیان حاضر در اردوی فرهنگی رزمی یاران امام علی(ع)، ۱۳۷۹/۷/۲۹).

ج) انسجام گرایی: در فرهنگ قرآنی و آموزه‌های دینی و اندیشه و آثار رهبری، ولایت و حاکمیت با تمام گستره و مفهوم آن ذاتاً متعلق به خداوند متعال است که در حقیقت وجود پیامبر (ص) و ائمه معصومین (ع) تجلی یافته است. در عصر غیبت معصوم، ولی فقیه سکان هدایت و رهبری جامعه اسلامی را به دست می‌گیرد. بنابراین بدیهی است نقش رهبری در بسیج مردم در پیروی همه‌جانبه از فرامین رهبری تضمین کننده امنیت ملی باشد. مقام معظم رهبری حضور خالصانه و عاشقانه مردم ولایتمدار بر گرد ستون خیمه انقلاب را عامل استحکام نظام و دفع توطئه‌ها می‌داند: «تا وقتی که این اصل نورانی در قانون اساسی هست و این ملت از بن دندان به اسلام عقیده دارند، توطئه‌های این‌ها ممکن است برای مردم دردسر درست کند، اما نخواهد توانست این بنای مستحکم را متزلزل کند» (بیانات رهبری در خطبه‌های نماز جمعه تهران، ۱۳۷۹/۲/۲۳).

د) حس مسئولیت: فرماندهان نیروهای مسلح برای آنکه بتوانند نیروهای مسلح را به حصار محکم و نفوذناپذیر ملت تبدیل کنند و امنیت و آرامش را برای ملت بزرگ ایران به ارمغان بیاورند، باید به قدر مسئولیتی که پذیرفته‌اند خود را متعهد و پاسخگو بدانند. هرچقدر مسئولیت بالاتر و والاتر، پاسخگویی نیز بیشتر خواهد بود و مسئولیت‌پذیری، دلسوزی، پشتکار و خستگی ناپذیری بیشتری را به دنبال خود خواهد داشت و مجموعه این عوامل، فرماندهی را مؤثر و کارآمد می‌کند: «فرمانده باید مسئولیت‌پذیر باشد. فرماندهی که بگوید دیگر چه کار کنیم، این‌گونه است، اینطوری شد، فرمانده قادری نیست، باید مسئولیتی را که به او سپرده می‌شود و او قبول می‌کند، حقیقتاً قبول کرده باشد و تبعات ناشی از آن مسئولیت را بپذیرد... فرمانده که از دنبال کردن کار، خیلی راحت صرف نظر می‌کند، هرگز فرمانده موفق نخواهد بود» (بیانات در دیدار با فرماندهان عالی‌رتبه نیروهای نظامی و انتظامی، ۱۳۶۹/۱۰/۲۲)

ب) مؤلفه‌های اندیشه سیاسی امام(ره) در دفاع مقدس

رژیم بعث با اهداف تعیین شده در ۱۳۵۹/۶/۳۱ با حمایت بیگانگان، مرزهای ایران را مورد حمله نظامی قرار داد و همزمان از هوا، زمین و دریا به حریم نظام تجاوز نموده و هدف

اصلی او در ابتدا اشغال خرمشهر بود (شیخی‌پور، ۱۳۹۲: ۴۷-۴۶). پس از یورش رژیم بعث عراق به خاک ایران، دولت‌های جهانی واکنش‌های متفاوتی در مجامع بین‌المللی از خود نشان می‌دادند. بعضی از این دولت‌ها به دلیل وابستگی به ابرقدرت‌های استعمارگر، حمایت خود را از کشور متجاوز عراق اعلام کردند. کشورهای غربی با لحنی متناقض، حمایت خود را از حملات صدام حسین به صورت کمک‌های نظامی و تبلیغاتی انجام دادند و با موضع‌گیری در شورای امنیت به تدریج از رژیم بعث عراق حمایت کردند. چنانچه دبیرکل وقت سازمان ملل برای حل مناقشه ایران و عراق نامه‌ای به این عنوان به شورای امنیت نوشت «من از گسترش اختلاف بین ایران و عراق نگران هستم، این امر به عقیده من یک تهدید جدی، بالقوه برای صلح و امنیت بین‌المللی است» (لاریجانی، ۱۳۸۰، ۱۲۶).

سایه حملات سراسری عراق بر اوضاع نابسامان اقتصادی-سیاسی کشور سنگینی می‌کرد. لذا وحشت و اضطراب بین مسئولین نظام به وجود آمد. در چنین احوالی همه دیدگان ملت و مسئولین به تدابیر امام(ره) دوخته شد و مردم ایران با آشنایی با رهبری ایشان در زمان انقلاب و آگاهی به مقام و موقعیت مرجعیت و سیاستمداری ایشان، با جان و دل به ولایت او دل سپرده و او را خیرخواهی خالصانه برای نظام جمهوری اسلامی در نظر و ذهن خویش می‌پروراندند. در این میان تنها شاخص کنترل اوضاع، رهبری امام‌خمينی(ره) بود. بنابراین ایشان طی سخنانی مردم و مسئولین را به ایمان و توکل دعوت کرده و آن را پایه قدرت شمردند:

«من از ملت بزرگ ایران خواهانم که در هر مسئله‌ای که پیش می‌آید قوی باشند، قدرتمند باشند، متکی به خدای تبارک و تعالی باشند و از هیچ چیز باک نداشته باشند ما از آن قدرت‌های بزرگ نترسیدیم. این صدام که قدرتی ندارد، عراق که چیزی نیست» (امام‌خمينی(ره)، ۱۳۷۹، ج ۱۳: ۳۳۲).

تحمیل جنگ بر نظام جمهوری اسلامی و سیر تحولات آن با رهنمودها و فرماندهی امام(ره) تبدیل به فرصت‌های ملی و جهانی برای نظام شد. یکی از این دستاوردهای عظیم، تثبیت نظام و اقتدار ملی بود که توانست سرنوشت ایران را به عنوان یک کشور مستقل و اسلامی در سطح بین‌المللی رقم بزند. امام(ره) علت حمله عراق به ایران را ترس از اسلام و دشمنان می‌دانست و معتقد بود که صدام حسین به حمایت غرب برای مقابله با قیام اسلامی

ایران و جلوگیری از ثبات جمهوری اسلامی در سطح بین‌المللی به ایران حمله کرده است. اما می‌بینیم که تنها این جنگ باعث نابودی ایران نشد بلکه رشد نظام را نیز در پی داشت. «اینکه جنگ برای به هم زدن این جمهوری اسلامی بوده است، حالا که می‌بینیم نمی‌شود این کار و ممکن است که جمهوری اسلامی رشد زیاد بکند و سایر کشورهای مسلمان هم بیدار بشوند حالا یک خطری است برای آمریکا، دیگر به نفع آمریکا نیست» (امام خمینی (ره)، ۱۳۷۹، ج ۱۶: ۱۶۸).

امام (ره) در بحرانی‌ترین شرایط، با موضع‌گیری شجاعانه در قبال حمله ارتش عراق به ایران و با حقیر خواندن دشمن توانست جوهر اقتدار جمهوری اسلامی و امنیت کشور را در مقابل بیگانگان ثابت نگه دارد (شیخی‌پور، ۱۳۹۲: ۴۸). بنابراین امام (ره) با تقویت روحیه مردم و مسئولین توانست انگیزه دفاع و مبارزه را در تمام اقشار به‌ویژه جوانان بالا برده و شکست دشمن ظالم را به استناد آیات و روایات به مردم ایران نوید دهد و با ایجاد امید، روحیه اعتماد و انسجام ملی را افزایش دهد. لذا اندیشه مدیریتی امام خمینی (ره) به عنوان رهبر و بنیانگذار نظام و فرماندهی کل قوا در شکل‌گیری پیروزی بسیار مورد توجه است که به صورت شفاف به مهم‌ترین مؤلفه‌ها می‌پردازیم.

۱- افزایش انسجام ملی در مدیریت جنگ با رهبری امام (ره)

اتحاد و امنیت دو اصل اساسی در پایداری زندگی اجتماعی در روند تاریخ زندگی بشر است. همه جوامع به نوعی برای ایجاد انسجام و اتحاد اعضای کشورشان تلاش می‌کنند (شیخی‌پور، ۱۳۹۲: ۶۰). یکی از ویژگی‌های مهم هشت سال جنگ، حضور هماهنگ مردم ایران در آن بود. در زمان جنگ، هویت منسجم بر اصل اسلام شیعی شکل گرفت. در فضای سیاسی - مذهبی دفاع مقدس، امام خمینی (ره) با استفاده از مکتب مبارزه اهل بیت (ع) و تحلیل قیام کربلا، توانست مشارکت تمام ملت را جذب کند؛ وظایف هر کدام را به طور مستمر و مداوم تعیین کند؛ دستور به تنظیم نهادها و سازمان‌های دفاعی دهد و اتحاد و وحدت بین قوای مسلح را ایجاد کند. ایشان با استفاده از گفتمان ایثار و شهادت، ارزش‌ها و اهداف دفاع را در زوایای جامعه ترسیم نمود و جهاد و شهادت‌طلبی را به عنوان بالاترین ارزش تقویت نمود. بدین ترتیب امام خمینی (ره) جهاد و جنگ در راه حق را یک نقطه عطفی در وحدت و انسجام ملت ایران می‌داند و در این زمینه می‌فرماید:

«جنگ یک مسئله‌ای بود که انسان خیال می‌کرد که یک قائله‌ای است برای ما و یک مسئله‌ی بسیار مهم، لکن معلوم شد که منافعش بیشتر از ضررهایش بود، آن انسجامی که در اثر جنگ، بین همه قشرها پیدا شد و آن معنای روحانی و معنوی‌ای که در خور سربازان عزیز ارتش و ژاندارمری و سپاه پاسداران انقلاب اسلامی به نمایش گذاشته شد و آن روح تعاونی که در همه ملت از زن و مرد در سرتاسر کشور پیدا کرد به دنیا فهماند که این مسئله‌ای که در ایران است با همه مسائل جدا است» (امام‌خمينی(ره)، ۱۳۷۹، ج ۱۶: ۱۸).

تحلیل محتوای تصمیمات امام‌خمينی(ره) در دفاع مقدس، نشان می‌دهد که به مقاومت مردمی تأکید دارد. پس از آنکه خط‌مشی دفاعی توسط امام(ره) مشخص شد، مقاومت همگانی و خودجوش مردمی در سراسر کشور شکل گرفت. در این میان مقاومت مردم در شهرهای اشغالی بسیار چشمگیر بود. زنان و کودکان نیز در این مقاومت و نبرد شرکت می‌کردند. چنانکه خبرنگاران از نبرد مردمی این‌گونه خبر می‌دهند: «در خرمشهر و آبادان کودکان بسیاری اغلب در کنار پدرانشان در جنگ شرکت داشته‌اند و یکی از آن‌ها که ۱۴ ساله بود با افتخار برای خبرنگاران غربی تعریف کرد که چگونه با دو کوکتل مولوتف تانک عراقی را منهدم کرده است» (منصوری‌لاریجانی، ۱۳۸۰: ۱۲۲).

در اندیشه جهادی امام‌خمينی(ره) منشأ این مقاومت و پایداری، همان ایمان و عشق به میهن است که در سایه شهادت‌طلبی در زمره سربازان حقیقی امام زمان (ارواحنا فداه) درآمده است و ایشان این انسجام و مقاومت را به فتح‌الفتوح تعبیر نمودند. (امام‌خمينی(ره)، ۱۳۷۹، ج ۱۳: ۲۸۹). مشارکت اقلیت‌های مذهبی، اقلیت‌های قومی، بازاریان، دانشجویان، اساتید، روحانیون، زنان، همه و همه در سایه رهبری پیامبرگونه امام(ره) اتفاق افتاد. این مشارکت به شکل‌های متفاوتی وجود داشت که می‌توان به مشارکت نظامی، اقتصادی، اجتماعی و روانی اشاره نمود. امام‌خمينی(ره) با شروع حمله عراق به ایران و قرار گرفتن نظام نوپای جمهوری اسلامی در تنگنای نظامی، اقتصادی و اجتماعی برای هرکدام از اقشار مردم نقش به‌سزایی در برطرف کردن بحران‌ها و مشکلات جنگ در نظر گرفتند. ایشان با این برنامه‌ها توانستند از تمام منابع برای پیروزی در جنگ استفاده کنند و به تعبیر دیگر، امام(ره) با بهره‌برداری از منابع مردمی در جنگ توانستند انسجام در سطح ملی را ایجاد کنند و در حقیقت یک همایش ملی در ایران به تصویر بکشاند.

«خداوندا به ملت ما، رزمندگان لشکر اسلام به مسئولین و فرماندهان ... و به روحانیون عزیزی که حوزه علم را به مکتب عشق مبدل ساخته و پیشاپیش ارتش اسلام سینه‌ها را سپر کرده‌اند و به جهادگران بی‌سنگری که در سخت‌ترین شرایط به پاسداری از حریم رزمندگان و تحکیم مواضع بی‌قرار آنان همت گمارد... به امدادگران و طیبانی که از خانه‌های امن خود به جبهه می‌روند و... به دانشگاهیان و دانشجویان و متخصصین از ارگان‌ها و وزارتخانه‌ها که در امور مختلف یار و مددکار ارتش اسلامی و به فیلمبرداران و خبرنگارانی که در خطوط مقدم جبهه‌ها حماسه‌های بی‌نظیر و جلوه‌های ملکوتی جنود خدا را به نمایش می‌گذارند... و به همه پشتیبانان و مراکز پشتیبانی از جبهه، از کشاورزان در گوشه‌های دهات که از ثمرات رنج خود می‌گذرند گرفته تا کارگران و مردم شهرها و بخش‌ها و اقشار گوناگون بازاری و اداری و غیره که با جان و مال و قول و فعل خود رزمندگان را حمایت و دلگرم می‌کنند، نصرت و برکت و پیروزی و شرافت و عزت دنیا و آخرت کرامت فرما» (امام‌خمينی(ره)، ۱۳۷۹، ج ۲: ۲۰۰-۲۰۱).

۲- نقش امام‌خمينی(ره) در افزایش قدرت ملی در طول دفاع مقدس

پس از پیروزی انقلاب اسلامی، نیروی نظامی به عنوان بازوی نظام جمهوری اسلامی ایران مورد توجه امام‌خمينی(ره) بود. از آن‌جا که ارتش به علت وابستگی به رژیم شاه دارای شکل مکتبی نبود، لذا با شروع جنگ وجود نیروهای نظامی مذهبی و وفادار به نظام ضروری به نظر می‌رسید. در این راستا نیروهای سپاهی در کنار دیگر نیروهای نظامی وارد جنگ شد و با بینش انقلابی- مقاومتی توانستند با رویکرد نوینی وارد جنگ کلاسیک شوند. سپاه پاسداران انقلاب اسلامی در طول جنگ رشد کرد و با فرمان امام‌خمينی(ره) در خصوص لزوم تشکیل سپاه در نیروهای سه‌گانه زمینی، هوایی و دریایی به اوج خود رسید. سازمان سپاه تأثیر مستقیمی بر تحولات جنگ برجا گذاشت و در افزایش اقتدار ملی در طول جنگ در عرصه ظهور توانست از تجارب نظامی بسیاری استفاده کند و همچنین به واسطه شجاعت و دلیری باعث رشد خلاقیت‌های گوناگون و شکوفایی استعدادها در جنگ شد (شیخی‌پور، ۱۳۹۲: ۴-۱۰۳).

با محاصره اقتصادی، سیاسی و نظامی جمهوری اسلامی و به تبع آن، احساس نیازمندی کشور، باعث شد که مغزهای متفکر در حوزه‌های مردمی به جریان بیفتند. گستردگی جبهه‌های

جنگ از یک سو و کمبود نیروهای انقلابی باعث شد که امام(ره) نیروهای دفاعی زیادی را برای جنگ و دفاع از حریم میهن خواستار شود. با حضور نیروهای بسیجی در جنگ و جبهه، قدرت بی نظیر مدیران جوان در عملیات‌های مختلف به ظهور پیوست که سن این مدیران بین ۱۸ تا ۲۵ سال بود. در حقیقت این جنگ باعث تربیت فرماندهان رشید و قهرمانی همچون همت، باکری و کریمی شد (بهداروند، ۱۳۸۲: ۳۳). امام خمینی(ره) به عنوان فرماندهی کل قوا توانست با هماهنگی و وحدت میان قوای نظامی سپاه، بسیج و ارتش، از نیروی عظیم آنان در پیروزی استفاده کند و لزوم این یگانگی را در حفظ میهن و اسلام می‌دانست.

«امروز روزی است که ملت‌ها باید دست در دست سپاه و ارتش نجیب و دلیر گذاشته و به دشمنان بفهمانند که اگر وارد شهری شدند تازه با مردمی مسلح و جنگجو مواجه خواهند شد که از وجب به وجب شهرشان دفاع می‌نمایند» (امام خمینی(ره)، ۱۳۷۹، ج ۱: ۷۸).

رزمندگان اسلام نشان دادند که با همدلی و اتحاد و روحیه فداکاری و شهادت می‌توان سلاح‌ها و ابزارهای مدرن و پیشرفته جنگی را از کار بیندازند و عزت و استقلال را به ارمغان بیاورند و این مطلب در صحنه جنگ تحمیلی در برابر چشم جهانیان به اثبات رسید. از آنجا که تلفات جنگ در عرصه تجهیزات هوایی و زمینی سنگین بود و ارتش عراق به واسطه حمایت‌های ابرقدرت‌ها از امکانات پیشرفته برخوردار بودند، بر این اساس فرماندهان ایرانی کمبود شدید در این امر را گزارش دادند. امام(ره) بالا بردن سطح توان دفاعی و حرکت به سمت خودکفایی به‌ویژه در زمینه نظامی را اعلام نمود. نیروهای مکتبی و باایمان نظامی توانستند تحت فشار جنگ دست به تغییر ادوات و تولید لوازم جنگی پیشرفته بزنند. چنانکه وزیر دفاع آن روز اعلام نمود که تولید ادوات جنگی در داخل کشور سه برابر شده است و ایران توانسته هواپیماهای اف-۱۴ آمریکایی را به دست نیروهای متخصص داخلی بازسازی و لوازم یدکی آن را در کشور تولید کند. در حقیقت امام(ره) با مطرح کردن شعار «خوکفایی» توانست با ایجاد احساس توانایی و قدرتمندی در میان نیروهای نظامی اقتدار ملی را در زمان دفاع مقدس به بالاترین سطح خود برساند (هیرو، ۱۳۸۶: ۱-۳۴۰).

امام خمینی(ره) رمز قدرتمندی و عظمت کشور را در خودباوری و اعتماد به نفس می‌دانست و به عنوان فرمانده کل قوا توانست امید را در میان رزمندگان اسلام افزایش دهد. در این راستا ایشان به عنوان نخستین گام در سخنرانی‌ها و پیام‌های خود به مناسبت‌های

گوناگون می‌فرمودند: «قدرت تفکر داریم؛ ما هم قدرت صفت داریم؛ این قدرت در همه افراد بشر بالقوه هست» (امام‌خمينی(ره)، ۱۳۷۹، ج ۱۴: ۳۰۷). بر اساس قانون و احکام الهی که برگرفته از آیات قرآن است، نیروهای اسلامی باید در هر حال و شرایط خود را برای دفاع از تمامیت اسلامی - ارضی آماده کنند و تمام توان خود را آماده و قوی نگه دارند. بر این مبنا، امام‌خمينی(ره) با راهبرد فرماندهی اسلامی توانست طراحی و سازماندهی گردان رزمی در غالب بسیج، سپاه و نیروهای غیررزمی با ویژگی‌های دین‌باور، متخصص، معتقد، باوفا، از جان گذشته و مطیع، بزرگ‌ترین نیروی نظامی اسلامی در جهان معاصر را تشکیل دهد. افزایش تجارب نظامی با تکیه بر قدرت ایمان، جذب نیروها در جریان نبرد، کادرسازی مردمی در طول عملیات و تکوین مهندسی رزمی در حین نبرد، ثابت کرد که فعالیت‌های نظامی ما به برکت نقش بی‌بدیل امام(ره) به ید واحد بر ضد تجاوز و ظلم تبدیل شده است و رژیم‌های ستمگر با بوق‌های تبلیغاتی خود نتوانستند در این مملکت رخنه کنند و به آن آسیب برسانند (شیخی‌پور، ۱۳۹۲: ۹-۱۰۷).

۳- افزایش اقتدار بین‌المللی در رابطه با رهبری امام‌خمينی(ره)

تصمیم‌گیری درباره آینده واقع‌بینانه و مطلوب، مستلزم شناخت کل محیط خارجی است؛ یعنی باید دید که در دنیا چه چیز وجود دارد که اگر رخ دهد حوزه رهبری و مدیریت نظام یا سازمان را تحت تأثیر قرار می‌دهد. این شامل آینده تمامی ذی‌نفعان و نیز جنبه‌های مربوط به محیط‌های اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، فناوری و رسانه‌ای است (ازگلی، ۱۳۸۲: ۱۳۰). امام‌خمينی(ره) معتقد بودند که جریان سیاست جهانی ابرقدرت‌ها خالی از خیانت و توطئه نیست و استکبار چه از نوع غربی و چه شرقی به دنبال منافع خود در بین کشورهای جهان هستند و از سوی دیگر هر ملتی به قدر توان و دانایی خود می‌تواند در میدان نظام بین‌المللی نقش داشته باشد. ایشان معتقد بود شناخت کامل نظام بین‌المللی می‌تواند باعث افزایش اقتدار نظام جمهوری اسلامی در میان نظام جهانیان شود. فروپاشی شوروی و یکه‌تازی آمریکا در میدان سیاست بین‌المللی، توطئه‌های اسرائیل در قبال انقلاب اسلامی، حمایت‌های آمریکا و ابرقدرت‌ها به عراق در جنگ، از جمله سیاست‌های استیلاجویانه کشورهای غربی است که می‌تواند جایگاه کشورهای مسلمان و به‌ویژه ایران را تحت‌الشعاع قرار دهد. لذا جنگ بهترین فرصت برای شناخت این سیاست‌ها و توطئه‌ها بود.

امام خمینی(ره) در ابتدا با رهبری انقلاب اسلامی و ایجاد نظام جمهوری اسلامی به عنوان الگویی در سطح بین‌المللی مطرح شد. سپس با مدیریت چالش‌های بین‌المللی از جمله جنگ، توانست استقلال نظام را در بین جهانیان به اثبات برساند. ایشان همزمان به مبارزه در دو جبهه جنگ ایران و عراق از یکسو و استبدادستیزی و نفی آمریکا و هم‌پیمانانش از سوی دیگر توانست با گشودن جبهه سوم در نظام بین‌المللی سیاست‌های نظام اسلامی را در زمینه‌های استقلال‌طلبی و استعمارستیزی صادر نماید و باعث تضعیف سلطه قدرت‌های بزرگ در منطقه خاورمیانه گردد و در نتیجه نظم بین‌المللی مادی‌گرایانه را از بین ببرد (عبیوضی و هراتی، ۱۳۹۱: ۵-۱۶۴). مبارزات رزمندگان در جبهه‌های جنگ حق علیه باطل، روح تازه‌ای در بین جریان‌های مبارزاتی کشورهای مسلمان ایجاد کرد و به ایفای نقش مبارزاتی خود در سطح جهانی پرداخت. یکی از این تغییرات در گروه‌های مبارزاتی فلسطین از جمله امل و اخوان‌المسلمین بود. در این میان برخی از جنبش‌های جدید نیز تشکیل شد که به مبارزه نظامی و سیاسی علیه حکومت‌های حاکم پرداختند که همه این گروه‌ها از رکود و انفعال خارج شدند و به تجدید قوا پرداختند. یکی از مهم‌ترین این گروه‌ها حزب‌الله است. حزب‌الله لبنان در ابعاد نظامی، سیاسی، ایدئولوژی تحت تأثیر الگوی رزمندگان اسلام در ایران قرار گرفتند و بر اساس پذیرش رهبری امام خمینی(ره) توانستند به بزرگ‌ترین نیروی اسلامی-سیاسی جهانی در مقابل صهیونیست درآیند. چنانچه در جنگ ۳۳ روزه شاهد این حقیقت بودیم (شفاق، ۱۳۷۱: ۸۸). بر این اساس نظام جمهوری اسلامی در جنگ خود از تمام امکانات استفاده نمود و به صورت یک الگو در میان گروه‌های مبارزه قدرت‌نمایی کرد و نتیجه مناسب را نیز گرفت.

زنگ خطر انقلاب اسلامی ایران و پیروزی آن در جنگ در جهان به صدا درآمد. آمریکا در مجامع بین‌المللی به اثبات رساند که با هر دولتی که نظام سیاسی آن بر اساس اسلام و احکام قرآن و ائمه باشد هجوم برده و سعی در حذف آن دارد. در این راستا امام خمینی(ره) در طول هشت سال جنگ، بارها طی پیام‌ها و سخنرانی‌های خود، خطر آمریکا و حمایت او را از صدام و در نتیجه حذف اسلام را به مردم جهان گوشزد می‌کرد و به تعبیر دیگر دفاع مقدس به الگوی مبارزه‌ای در مقابل قدرت‌های استکباری تبدیل شد و این بزرگ‌ترین پیروزی در مقابل الگوهای دیگر در جهان معاصر بود و به برکت این جنگ، کابوس شکست‌ناپذیری

آمریکا و دیگر ابرقدرت‌ها در اذهان مستضعفان جهان شکسته شد. اسرائیل و حامیانش که از پذیرش واقعیت قدرتمندی نظام اسلامی ایران در عرصه جهانی جلوگیری می‌کردند، به برکت دفاع مقدس در عرصه جهانی به استیصال کشیده شدند و دچار چالش‌های بین‌المللی در عرصه احیا و گسترش مکتب قدرتمند اسلام شد و با پذیرش این واقعیت، تصمیم به برقراری روابط دیپلماتیک با ایران گرفتند؛ چنانکه ریگان درباره برقراری ارتباط با ایران این‌گونه اظهار نظر کرد «به دلیل اهمیت استراتژیک ایران و نفوذ این کشور در جهان اسلام است که ما در صدد کاوش برای یک رابطه بهتر بین کشورهای خود برآمدیم... ما در پی دستیابی به قلمرو و یا موضع خاصی در ایران نیستیم. انقلاب ایران یک واقعیت تاریخی است» (منصوری و لاریجانی، ۱۳۸۹: ۳۳۰).

امام خمینی (ره) بر اساس قاعده «نفی سییل» در طول جنگ تحمیلی، شعار «نه شرقی و نه غربی» را مطرح نمود و به تمام قدرت‌های استکباری به‌ویژه آمریکا پاسخ منفی داد. در واقع اعتلای اسلام در سیاست‌های نظام جهانی باعث عزت و استقلال نظام ایران شد و این موضوع در جنگ نابرابر عراق علیه ایران به اثبات رسید. دفاع مقدس براساس اسلام‌گرایی خود باعث شد که نظام جمهوری اسلامی از گرفتار شدن در دام دیپلماسی استعمار نو، رهایی یابد و هویت نظام اسلامی ایران را تحکیم بخشد و به تمام برنامه‌های شرق و غرب پشت کند. در پایان می‌توان اقتدار ملی و جمهوری اسلامی را از زبان شیکاگو تریبون بیان نمود که طی مقاله‌ای می‌نویسد: «ایران که در آغاز حمله عراق در ۲۲ دسامبر ۱۹۸۰ گرفتار تشنج بود، اکنون جبهه‌ای در داخل به وجود آورده که از هر زمانی پس از سقوط شاه مقتدرتر شده است. روحانیون توانسته‌اند یک سیستم پابرجایی استوار کنند. مخالفان غیرمذهبی نیز گرفتار ناهماهنگی هستند و امید بازگشت تبعیدی‌ها و مخفی شده‌ها بسیار ضعیف است. جبهه داخلی ایران هم اکنون در قدرتمندترین وضعیت خود است» (شیخی‌پور، ۱۳۹۲: ۸۶). بنابراین امام (ره) با هوشیاری تمام توانست مهم‌ترین دستاویز دولت آمریکا در برابر جمهوری اسلامی یعنی اتمام نقض حقوق بشر از طرف نظام جمهوری اسلامی را با اراده مردم از بین ببرد و به جهانیان چهره دوستانه اسلام که همان رعایت حقوق انسانی و حقوق متقابل در روابط بین‌المللی است را نشان دهد و نقشه‌های غرب را به توهم تبدیل کند. ایشان اعلامیه‌ها و

بیانیه‌های حقوق بشر را بهانه‌ای برای دشمنان معرفی کرد و اصل روابط متقابل را «ظلم‌ستیزی» بیان نمودند (التیام‌خو، ۱۳۹۲: ۲-۶۱).

نتیجه‌گیری

مواضع و اندیشه‌های سیاسی امام خمینی(ره) در طول دفاع مقدس کاملاً روشن و مبتنی بر دیدگاه اسلامی بود. با وجودی که کشور در جبهه‌های مختلف سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و رسانه‌ای درگیر تبعات پس از انقلاب اسلامی بود، با یورش عراق به ایران، این گمان در مجامع جهانی و منطقه‌ای پیش آمد که رفته‌رفته شاهد عقب‌نشینی، شکست و زوال جمهوری نوپای اسلامی خواهیم بود. اما امام(ره)، با استفاده از شاه‌کلیدهایی همچون ایمان، جهاد، ایثار، شهادت، استقلال، خودکفایی، جمهوری، اسلامیت، خودباوری، وحدت و...، سبب استحکام و ثبات بیشتر کشور شد و همه تهدیدها و تهاجم‌های نظامی، سیاسی، اقتصادی و... را تبدیل به فرصت‌هایی تاریخی و بزرگ برای کشور کرد. بزرگترین دستاورد این اندیشه، بقا و یکپارچگی ملی برای کشور بود که در کمتر دوره تاریخی می‌توان آن را سراغ گرفت. خودباوری، خوداتکایی، پیشرفت، استقلال و... باورهای بزرگی بودند که با بارها تکرار آن از سوی امام(ره)، در جان و دل مردم ایران نقش بست. خودباوری و خوداتکایی در شناخت قدرت جمهوری اسلامی بیشترین سهم را در شیوه نظرات امام خمینی(ره) در فضای بین‌المللی و در دوران تثبیت نظام دارا بود. ایشان با هوشمندی ضرورت شناخت دسیسه‌های توطئه‌گران خارجی را مورد تأکید قرار دادند و انسجام در زمینه‌های مختلف بین‌المللی را از وظایف مردم و مسئولین می‌دانستند و غفلت از این موضوع را فاجعه‌انگیز می‌شمردند. ایشان در مواجهه با دسیسه‌های مختلف بیگانگان مانند جنگ عراق علیه ایران، مسئله حقوق بشر، تهاجم رسانه‌ای و خلاصه انواع تحریم‌ها، الگوی مدیریت اسلامی - عقلانی را انتخاب کرده و شیوه مناسب با هر کدام از این موانع را بر اساس بینش توحیدی و الهی که با اقتباس از قرآن و احادیث ائمه بود اتخاذ نموده و به کار گرفتند و توانستند سکان نظام را در سرزمین ایران اسلامی محکم کنند.

کتابنامه

قرآن کریم (۱۳۷۷). ترجمه الهی‌قمشه‌ای. تهران: دارالتفسیر.

امام خمینی(ره)، روح الله (۱۳۷۴). دیدگاه فرهنگی امام خمینی(ره)، تهران: مؤسسه نشر تحقیقاتی ذکر.

امام خمینی(ره)، روح الله (۱۳۷۹). صحیفه امام(ره)، تهران: نشر آثار امام خمینی(ره).

امام خمینی(ره)، روح الله (۱۳۶۹). صحیفه نور، تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.

بیانات رهبری در دیدار ششمین یادواره شهدای دانشجوی استان لرستان، ۱۳۸۱/۱۱/۲۹.

بیانات رهبری در جمع بسیجیان حاضر در اردوی فرهنگی رزمی یاران امام علی (ع)، ۱۳۷۹/۷/۲۹.

بیانات رهبری در خطبه‌های نماز جمعه تهران، ۱۳۷۹/۲/۲۳.

بیانات رهبری در دیدار با فرماندهان عالی‌رتبه نیروهای نظامی و انتظامی، ۱۳۶۹/۱۰/۲۲.

پاک‌تینت، اقبال و علیرضا فتحی‌زاده (۱۳۸۷). توانمندسازی کارکنان، ضرورت‌ها و راهکارها،

فصلنامه مدیریت، سال پنجم، شماره ۱۱.

خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۹۷). «بیانیه گام دوم».

سیاح فضلی، اردشیر و همکاران (۱۳۹۴). بررسی ساختار فکری و مفاهیم کلیدی در

آینده‌پژوهی، فصلنامه آینده‌پژوهی در مدیریت، سال ۲۸، شماره ۱۰۲.

شقایقی، فتی (۱۳۷۱). انتفاضه و طرح اسلامی معاصر، تهران: هدی.

شیخی‌پور، قاسم (۱۳۹۲). نقش دفاع مقدس در تثبیت نظام جمهوری اسلامی ایران، پایان‌نامه

کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه شاهد، دانشکده علوم انسانی.

عیوضی، رحیم و جواد هراتی (۱۳۹۱). درآمدی تحلیلی بر انقلاب اسلامی، تهران: معارف.

قادری، سیدعلی (۱۳۹۵). امام خمینی(ره) در پنج حوزه معرفت سیاسی، الگوی شاخص برای

نسل امروز، تهران: معاونت فرهنگی ستاد مرکزی بزرگداشت امام(ره).

قنبری، سمیه، محمدتقی آذرشب و سیدمحمدرضا موسوی (۱۳۹۵). استحکام درونی قدرت

ملی جمهوری اسلامی ایران در اندیشه مقام معظم رهبری با تأکید بر مؤلفه‌های دفاعی

امنیتی، فصلنامه پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام، سال ۶، شماره ۴.

منصوری لاریجانی، اسماعیل (۱۳۸۰). تاریخ دفاع مقدس، تهران: اسلیمی.

منصوری لاریجانی، اسماعیل (۱۳۸۹). آشنایی با دفاع مقدس، تهران: خادم‌الرضا.

نادری، مهدی و ملیحه حاجی حسن (۱۳۹۵). ابعاد نظری و عملی تکلیف گرایی در اندیشه سیاسی امام خمینی(ره)، فصلنامه رهیافت انقلاب اسلامی، سال ۱۰، شماره ۳۷.

هاشمیان فرد، زاهد (۱۳۹۶). دفاع قابلیت محور و توانمندساز از نظر قرآن کریم و روایات معصومین (ع)، مجموعه مقالات دفاع دانش بنیان در اندیشه امام خامنه‌ای، تهران: دفاع. هیرو، دیلیپ (۱۳۸۶). ایران در حکومت روحانیون، ترجمه محمدجواد یعقوبی دارابی، تهران: باز.

التیام‌خو، کوروش (۱۳۹۲). دو مقایسه ابعاد رهبری در انقلاب اسلامی ایران، انقلاب روسیه و انقلاب چین. پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد، تهران: دانشگاه شاهد، دانشکده علوم انسانی.

عسگری، محمودی (۱۳۹۳). خاستگاه نظری دفاع هوشمند در اندیشه‌های دفاعی امام خامنه‌ای، مجموعه مقالات دومین همایش تبیین اندیشه‌های دفاعی امام خامنه‌ای، تهران: سازمان عقیدتی سیاسی وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح.

نائینی، علی محمد (۱۳۸۸). بررسی ابعاد و حوزه‌های تأثیر تهدیدهای نرم آمریکا علیه ایران، فصلنامه راهبرد دفاعی، سال هفتم، شماره ۲۵.